

STRESZCZENIE

Niniejsza praca poświęcona jest odtwarzalnym związkom wyrazowym w języku rosyjskim, ukraińskim i polskim, nie zaliczanym do idiomów (frazeologizmów klasycznych), oraz relacjom ekwiwalencji przekładowej między tymi jednostkami. Celem pracy była analiza wielowrazowych jednostek należących do najnowszej warstwy języka rosyjskiego (koniec XX — początek XXI wieku), niebędących klasycznymi frazeologizmami, a także ich odpowiedników w innych językach słowiańskich (ukraińskim i polskim) w aspekcie porównawczym, leksykograficznym i dydaktycznym.

Podstawą analizy jest założenie, że związki łączliwe są specyficznymi jednostkami języka, odznaczającymi się charakterystycznymi cechami, różniącymi się od idiomów i luźnych związków wyrazowych. Te wielowrazowe jednostki w mowie przytaczane są w gotowej, uprzednio przyswojonej przez rodzimego użytkownika języka, formie. Do cech konstytutywnych danych jednostek należą uzualność, stabilność struktury, powtarzalność, odtwarzalność / reprodukowalność, uwarunkowanie sytuacyjne. Jednakże, w odróżnieniu od frazeologizmów klasycznych, nie charakteryzuje ich niepodzielność semantyczna.

Materiał badawczy stanowi zbiór odtwarzalnych jednostek wielowrazowych w języku rosyjskim, ukraińskim i polskim, pochodzących z tekstów medialnych, zgromadzonych przez Autorkę w procesie działalności tłumaczeniowej i dydaktycznej (w latach 2005 — 2020). Głównym kryterium doboru materiału był problem ustalenia relacji ekwiwalencji między związkami łączliwymi występującymi w najnowszym słownictwie języka rosyjskiego i innych języków słowiańskich. Zasoby te odzwierciedlają zmiany w systemach leksykalnych trzech języków pokrewnych, a mianowicie: pojawienie się nazw nowych realiów rzeczywistości, których podłożem są innowacje techniczne, przemiany społeczno-polityczne i gospodarcze; użycie leksemów w nowych połączeniach; przejście związków wyrazowych z kategorii luźnych do kategorii utartych. Jednostki te stanowią problem przekładu, gdyż z reguły nie są rejestrowane przez źródła leksykograficzne. Konfrontacji przekładowej zostało poddane około 500 wielowrazowych jednostek języka rosyjskiego, ukraińskiego i polskiego, rekomendowanych przez Autorkę do włączenia do źródeł leksykograficznych.

Zgromadzone jednostki podzielono na trzy grupy tematyczne:

- jednostki wielowyrazowe występujące w komunikacji medialnej (np. ros. *личностный рост, точка невозврата, спад рождаемости, целевая аудитория, двойные стандарты*);
- jednostki wielowyrazowe występujące w komunikacji zawodowej (np. ros. *пищевая добавка, дебиторская задолженность, принять меры, состав преступления, прибавочная стоимость*);
- jednostki wielowyrazowe występujące w komunikacji życia codziennego (np. ros. *влажные салфетки, пополнить счёт, горящая путёвка, следить за собой, правильное питание*).

Wytypowane w ramach każdej z grup połączenia zostały poddane analizie pod względem występowania w kontekście, cech stylistycznych, łączliwości, częstotliwości użycia, właściwości semantycznych, w tym relacji synonimii i antonimii.

Pierwszy rozdział *Zagadnienia ogólne teorii frazeologii* zawiera opis podejść do badania jednostek frazeologicznych w językoznawstwie rosyjskim, ukraińskim i polskim. Omówiono współczesne koncepcje frazeologiczne, naświetlono problemy typologii utartych zwrotów we współczesnym językoznawstwie oraz poruszono zagadnienia terminologii, między innymi, przeprowadzono analizę zastosowania w stosunku do jednostek wielowyrazowych terminów *kolokacja, klisza, frazem* itp.

W drugim rozdziale *Wielowyrazowe jednostki języka jako przedmiot leksykografii* dokonano przeglądu współczesnej leksykografii rosyjskiej, ukraińskiej i polskiej oraz przybliżono problem reprezentacji jednostek wielowyrazowych w słownikach jedno- i dwujęzycznych.

Trzeci rozdział *W poszukiwaniu rosyjsko-polskich i rosyjsko-ukraińskich par odpowiedników wielowyrazowych jednostek językowych* zawiera analizę odtwarzalnych związków wyrazowych w języku rosyjskim, ukraińskim i polskim pod względem ekwiwalencji przekładowej. W ramach analizy porównano możliwe warianty odpowiedników z uwzględnieniem ich cech semantycznych, stylistycznych i pragmatycznych oraz funkcjonowania w tekstach.

Czwarty rozdział *Frazeodydaktyka jako integralna część metodyki nauczania języków obcych* poświęcony jest zagadnieniom nauki frazeologii w aspekcie glottodydaktyki. Omówiono w nim aktualne problemy frazeodydaktyki — dyscypliny lingwistycznej powstałej w związku ze zwiększoną rolą frazeologii w dydaktyce języków obcych.

W podsumowaniu zostały przedstawione wyniki przeprowadzonego badania oraz sformułowane wnioski. Uzasadniono tezę, że utarte zwroty, nie zaliczane do klasycznych idiomów, należy jednak uznać za jednostki językowe traktowane jako przedmiot leksykografii, przekładoznawstwa i glottodydaktyki. Określono perspektywy dalszych badań.

Integralną częścią pracy są dwa aneksy, z których pierwszy zawiera pary odpowiedników przekładowych, jakie mogą być wykorzystane przy układaniu słowników dwujęzycznych. Drugi aneks zawiera przykłady opracowanych przez Autorkę ćwiczeń mających na celu przyswojenie wielowyrazowych jednostek języka rosyjskiego przez studentów uczących się tego języka jako obcego.

Uzyskane dane mogą być pomocne w układaniu słowników przekładowych, w praktyce tłumaczeniowej, w omawianiu zagadnień związanych z procesami rozwojowymi języka rosyjskiego, ukraińskiego i polskiego oraz mogą być wykorzystane w praktyce nauczania języka rosyjskiego jako obcego, w opracowywaniu podręczników i pomocy dydaktycznych.